

Удосконалення судово-експертної та дидактичної діяльності з використанням інноваційних технологій

Христина Луценко,

ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7883-3764>, e-mail: about-work@ukr.net

Анна Роман,

ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8406-7979>, e-mail: anna_roman@ukr.net

Розглянуто проблемні питання використання інноваційних технологій у судово-експертній діяльності та дидактичному процесі. Висвітлено шляхи вдосконалення цих напрямів за рахунок нових підходів в експертній практиці та викладанні основ судової експертизи.

Ключові слова: інноваційні технології; методика; інформаційне забезпечення; судово-експертна діяльність.

Improvement of forensic and didactic activities using innovative technologies

Khrystyna Lutsenko, Anna Roman

The paper outlines problematic issues of using innovative technologies in forensic activities and didactic process. Ways to improve these areas with the help of implementing new approaches in expert practice and teaching basic forensics have been outlined.

Keywords: innovative technologies; methodology; information support; forensic activities.

Сучасні досягнення науки й техніки посідають чільне місце в судово-експертних установах. Завдяки використанню інноваційних технологій удосконалюються не тільки різні напрями судових експертиз і дидактичний процес (процес навчання), а й експертна діяльність взагалі.

Як відомо, під технологією розуміють сукупність методів роботи з будь-якими об'єктами в процесі певної професійної діяльності з метою досягнення її результатів. Під експертною технологією мають на увазі сукупність здійснення операцій, дій у певній послідовності на основі спеціальних знань. Ці операції виконують під час дослідження речових доказів (об'єктів) для вирішення завдань, поставлених перед екпертом. Інноваційні технології в судовій експертизі — це використання нових методів і засобів, що сприяють реалізації поставлених завдань на сучасному рівні.

Відомо, що судова експертиза невпинно розвивається за рахунок використання нових технічних засобів, методів та методик дослідження. Такий підхід обумовлено багатьма причинами — це і зростання злочинності, і нові форми скоєння правопорушень, і поява нових об'єктів дослідження. Наприклад, останнім часом науково-дослідні інститути судових експертиз отримали для роботи сучасні портативні бездротові сканери *Artec Leo*, а також високоточні калібрувальні набори та ліцензії на програмне забезпечення *Artec*

Studio для оброблення й аналізування отриманих 3D-даних від Міністерства оборони Люксембургу. Це обладнання дасть змогу українським експертам створювати високоточні 3D-моделі об'єктів і цифрові копії всіх наявних доказів. Потенційні сфери застосування таких 3D-моделей містять оцінювання пошкоджень, аналізування малюнків плям крові, звіти про траєкторію кулі, документацію про розтин, презентації віртуальної реальності (VR), 3D-друковані докази та ін. [1].

Розглядаючи проблеми інформаційного забезпечення судово-експертних установ і враховуючи їхню специфіку, виникає потреба у їх вдосконалюванні шляхом розробки теоретичних, методичних та організаційних засад, впровадження нових методів, методик та технічних засобів, розроблення інноваційних технологій. Інформаційне забезпечення судової експертизи має бути науково організованим і безперервним щодо відбирання, підготовки та видачі систематизованої науково-технічної інформації, необхідної для вирішення судово-експертних завдань.

Одним із напрямів удосконалення судово-експертної практики є автоматизація експертного дослідження, яка полягає у використанні технічних засобів, математичних методів та програм, які частково або повністю звільняють експерта від безпосередньої участі у процесах отримання, перетворення, передавання та використання інформації під час виконання експертизи.

У зв'язку з цим виникає потреба впровадження та функціонування в судово-експертній діяльності автоматизованих інформаційних систем, що сприяють підвищенню ефективності пошуку, збирання, оброблення, зберігання, аналізування, видачі та передачі інформації. Їх функціонування сприяє підвищенню ефективності інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності шляхом застосування технічних засобів, завданням яких є досягнення максимального результату за мінімальних витрат сил, коштів і часу.

Удосконалення судово-експертної діяльності полягає також у попередженні експертних помилок, тому періодично необхідно узагальнювати й аналізувати експертну практику різних напрямів судової експертизи з метою виявлення помилок (зокрема, у застосуванні нових методів провадження судових експертиз) або їх ігнорування (якщо це не позначилося на результатах дослідження). Особливу увагу слід приділити комплексним експертизам, оцінюванню отриманих результатів та правильності їх оформлення. Інноваційні технології містять складові, важливе місце поміж яких посідають інформаційні програми, що посилює значимість науковмісних експертиз, наукове забезпечення нових видів експертиз і вимагає для їх виконання висококваліфікованих експертів та науковців. Тому наразі збільшується роль підвищення наукового рівня експертиз, підготовки наукових кадрів (аспірантів, кандидатів та докторів наук) та експертів.

Із цією метою в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України функціонує аспірантура та докторантура за спеціальністю 081 «Право» (за судово-експертним профілем), Міністерство освіти і науки України ліцензувало освітню діяльність у сфері вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні (підготовка докторів філософії) із ліцензійним обсягом 40 осіб (зокрема, іноземців та осіб без громадянства) за спеціальністю 081 «Право» [2].

Ефективність навчання експертним спеціальностям залежить від професіоналізму викладача. Він повинен не тільки орієнтуватися в нових експертних методиках, знати нову навчальну та наукову літературу, сучасне процесуальне законодавство, що охоплює всі напрями, пов'язані зі здійсненням судово-експертної діяльності, а й постійно взаємодіяти з експертами, які виконують судові експертизи, та слідчими, які їх призначають. Ураховуючи, що навчання — це процес управління

засвоєнням знань, набуттям умінь і навичок, що здійснює викладач, актуальною залишається передача готових знань за допомогою підручників, навчально-методичних посібників та різноманітних дидактичних засобів та прийомів.

Також підвищенню викладацького майстерності сприяє взаємодія викладачів, які читають курс лекцій із криміналістики та судової експертизи. Для того щоб забезпечити всебічність навчального процесу, викладач повинен орієнтуватися в нових експертних методиках, знати не лише навчальну, а й наукову літературу, сам брати участь у розробленні нових технологій та впроваджувати їх у процес викладання (наприклад, інтерактивні дошки, мультимедійний супровід тощо). Для успішного викладання теоретичних і правових засад судової експертизи необхідно продовжити підготовку спеціальних підручників, методичних і навчальних посібників з окремих напрямів експертиз. Дуже ефективною формою підготовки таких видань є спільна робота над ними викладача та провідного фахівця з державної експертної установи. У такому дослідженні спільна діяльність вдало доповнюватиме їх знання та досвід, що, безсумнівно, позитивно позначиться на засвоєнні експертної спеціальності.

Інноваційні технології успішно запроваджують у навчальний процес, підготовку підручників, навчально-методичних посібників, рекомендацій, розроблення методик практичного використання спеціальних технічних засобів отримання та оброблення інформації, удосконалювання форм і методів експертно-криміналістичної діяльності. Водночас усі сучасні технології (зокрема, автоматизовані інформаційні пошукові системи) проходять обов'язкову апробацію в експертних установах, що підтверджує їх зв'язок із практичними підрозділами.

До пріоритетних напрямів такої взаємодії належать: регулярне поповнення та використання різних баз даних, інформаційних фондів; створення та впровадження в практику експертно-криміналістичних підрозділів нових розробок криміналістичної техніки; організація спільних науково-дослідних робіт зі створення нових методик проведення криміналістичних експертиз; організація та проведення взаємних стажувань та семінарів спеціалістів експертно-криміналістичних підрозділів; здійснення взаємного інформаційного та методичного забезпечення експертно-криміналістичної діяльності та ін.

Тому впровадження інноваційних технологій сприяє не тільки підвищенню якості проведення судових експертиз, ефективності дидактичного процесу і удосконаленню експертної діяльності взагалі, а й позитивно позначатиметься на розкритті та розслідування злочинів.

Перелік джерел посилання

1. ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса» отримав сучасне обладнання / Національний науковий центр «Інститут судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса». 31.01.2023. URL: <https://www.hniise.gov.ua/15134-nnts-se-m-zasl-prof-m-s-bokarusa-otrimav-suchasne-obladnannya.html> (дата звернення: 03.03.2023).

2. Аспірантура та докторантура. Загальні відомості / Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса». URL: <https://www.hniise.gov.ua/14328-zagaln-vdomost.html> (дата звернення: 03.03.2023).

Роль експертного дослідження (висновку експерта) як джерело доказів у справі

Андрій Любченко,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса», Полтавський окружний адміністративний суд, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1895-3630>; e-mail: a.v.liubchenko97@gmail.com

Проаналізовано сутність висновку експерта та його значення під час доказування справи, позиції науковців щодо оцінки експертного дослідження. Зроблено акцент на необхідності вдосконалення чинного законодавства стосовно визначення системи критеріїв оцінки висновку експерта.

Ключові слова: доказ; висновок експерта; засіб доказування; внутрішнє переконання; кримінальний, цивільний, господарський процеси; система критеріїв оцінки.

The role of expert study expert conclusion as evidence in the case

Andrii Liubchenko

The essence of the expert's conclusion and its significance during the proof of the case, the position of scientists regarding the assessment of expert research are analyzed. Emphasis is placed on the need to improve the current legislation regarding the definition of the system of criteria for evaluating the expert's conclusion.

Keywords: proof; expert opinion; means of proof; inner conviction; criminal, civil, economic process; system of evaluation criteria.

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному чинним законодавством [1].

Під час перевірки й оцінки експертного висновку суд з'ясує, чи було додержано вимог законодавства при призначенні та проведенні експертизи; чи не було обставин, які виключали участь експерта у справі; компетентність експерта і чи не вийшов він за межі своїх повноважень; достатність поданих експертові об'єктів дослідження; повноту відповідей на поставлені питання та їх відповідність іншим фактичним даним; узгодженість між дослідницькою частиною

та підсумковим висновком експертизи; обґрунтованість експертного висновку та його узгодженість з іншими матеріалами справи. [2]

Л. Ніколенко у своїй праці «Доказування в господарському судочинстві» характеризує судовий доказ як сукупність трьох взаємопов'язаних елементів: змістовного, матеріального, процесуального. Змістовний елемент — інформація, що має значення для розв'язання конкретного питання, матеріальний елемент реалізується в носії інформації, процесуальний — у вимогах процесуального законодавства [3].

Водночас Ю. К. Орлов зазначав, що висновок експерта, як і будь-який інший доказ, може виявитись сумнівним або навіть неправильним із різних причин. Експерту можуть бути надані неправильні вихідні дані або несправжні об'єкти. Тому висновок експерта, як і будь-який інший доказ, має піддаватися ретельній, усебічній і критичній оцінці. Отже, висновки експерта